

DAVLAT MOLİYASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA PUL-KREDIT SIYOSATINING AHAMIYATI

M.X. Abdullayeva

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15590917>

Bugungi kunda iqtisodiy o'zgarishlar davri iqtisodiyotni rivojlantirishda moliyaviy va valyuta vositalarining roli, ahamiyati to'g'risidagi tasavvurni sezilarli darajada o'zgartirganligi va tobora rivojlanib borayotgan bozor iqtisodiyotini davlat tomonidan tartibga solish tizimida ularning ustuvorlikka erishganligi isbotini topgan. Hozirgi paytda davlat iqtisodiy siyosati, davlat moliyasi jahon bozorlari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlarini, shuningdek, jahon raqobati qoidalarini hisobga olishi kerak. Har qanday davlat iqtisodiy barqarorlikka erishish va moliyaviy tizimni mustahkamlash maqsadida turli xil iqtisodiy vositalardan foydalanadi. Ushbu vositalar orasida pul-kredit siyosati alohida o'rin tutadi. Pul-kredit siyosati Markaziy bank tomonidan amalga oshiriladigan chora-tadbirlar majmuasi bo'lib, uning asosiy maqsadi iqtisodiyotda inflyatsiya darajasini boshqarish, bandlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdan iboratdir. Davlat moliyasining barqarorligi esa byudjet taqchilligi, davlat qarzi va fiskal intizom bilan bevosita bog'liq bo'lib, pul-kredit siyosatining samarali yuritilishi ushbu barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Davlat moliyasi – bu davlatning iqtisodiy siyosatini amalga oshirish va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash uchun mo'ljallangan moliyaviy resurslar tizimidir. Davlat moliyasining asosiy vazifasi byudjet siyosati, soliq siyosati va davlat xarajatlarini boshqarish orqali iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlashdir. Davlat moliyasidagi mavjud bo'lgan mablag'lar dastavval umummilliy manfaatlar yo'lga safarbar qilinadi. Davlatning funksiyalarini bajarishda ham davlat moliyasining xizmati mavjudir. Davlat moliyasi pul jamg'armalari, moliya mexanizmi, davlatning moliya institut (idora)lari va moliya siyosatini o'zida mujassam qilgan. tadqiqot materiallari va metodologiyasi.

Davlat moliyasining tarkibiy qismiga nazar soladigan bo'lsak, unda davlat byudjeti, mahalliy, ya'ni munitsipal byudjetlar, davlat korxonalarining moliyasi (ularning byudjeti), hukumatga qarashli maxsus jamg'armalar, davlat krediti (davlat qarz olgan va qarz beradigan vositalari) singari turlarga duch kelamiz. Barcha soha va yo'nalishlarning o'z tarixi bo'lgani kabi davlat moliyasi ham o'z tarixiga egadir. Tarix shuni ko'rsatadiki, dastlabki marotaba «davlat moliyasi» tushunchasi XVI asrda Fransiya davlatida amalda qo'llanilgan. U vaqtlarda davlat moliyasi turfa soliqlar sifatida iqtisodiyot maydonida ko'rina boshlangan. Katta-katta davlatlarning paydo bo'lishi bilan ularning sarf-xarajatlari ham yiriklashib borgan. Bu esa davlatlarning naqd pulga bo'lgan ehtiyoj darajasini oshishiga sabab bo'la boshlaydi. Shuning natijasida xalqdan olinadigan soliqlar, asosan, pul shaklida yig'ib olinish yo'lga o'tadi. Majburiy zayomlar va zayomlar ham davlat zayomlariga o'rnini bo'shatib beradi. Bu davlat moliyasining murakkab tizimining paydo bo'lishiga sabab bo'ldi.

Hozirgi vaqtga kelib davlatning iqtisodiy va moliyaviy siyosatini amalga oshirishda davlat moliyasining ahamiyati yanada yuksaldi. Takror ishlab chiqarish jarayonlarini ta'minlash, xalqning moddiy va ma'naviy jihatdan farovon turmush tarziga ega bo'lishi uchun zarur shartsharoitlar barpo qilish, davlat organlarini mablag' tomonlama ta'minotini qoplash, davlatni idora qilish singari sohalarida yetakchi vosita sifatida o'rin egalladi. Bevosita vositalar

— moliyaviy institutlardagi moliyaviy aktivlar narxлари (foiz stavkalari)ni yoki ular hajmini to'g'ridan to'g'ri boshqarish orqali olib boriladi. Markaziy bank tomonidan tijorat banklaridagi mavjud depozit ko'rinishidagi pullarni hamda ular tomonidan beriladigan kreditlar narxлари va hajmini ham nazoratda tutadi. Bilvosita vositalar — Markaziy bank tomonidan moliyaviy institutlar resurslarita bozor mexanizmlari (majburiy zahira talablari, ochiq bozordagi operatsiyalar, tijorat banklarini qayta moliyalash va Markaziy bankning hisob stavkasi, tijorat banklaridan depozitlarni qabul qilish va boshqalar) orqali iqtisodiyotdagi pul massasiga ta'sir etadi. Bulardan tashqari, Markaziy bank foydalanadigan vositalarning har biri foiz stavkalarining o'sishiga, kreditlash va qarz olish hajmini kamaytirishga, lozim bo'lganda foiz stavkalarini oshirishga yoki aksincha, tushirishga xizmat qiladi. Ochiq bozordagi operatsiyalar, majburiy eng kam zahiralarining bo'lishi, hisobga olish siyosati, valyuta siyosati pul-kredit siyosatining asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etadi. Pul-kredit siyosati haqida gapirganda, albatta uning ob'ektlari va sub'yektlarini qatordan tushirib qolmaslik lozim. Pul-kredit siyosatining ob'ektlari: pul-kredit organlari; banklar; nobank tashkilotlarining harakatlari natijasida o'zgaruvchan pul bozoridagi talab va taklif. Pul-kredit siyosatining sub'yektlari: Markaziy bank; Markaziy bank o'zaro aloqada bo'lgan iqtisodiy agentlar; moliya tizimi faoliyatida ishtirok etuvchi banklar va boshqa moliya institutlari. Davlat moliyasi va barqarorligini ta'minlashda pul-kredit siyosatining o'rni va ahamiyati haqida ko'pgina iqtisodchi olimlar turfa muzokaralar olib borganlar. Mazkur masala yuzasidan turli millat vakillari ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirganlar, maqolalar va monografiyalarni chop ettirganlar. Biroq Shunday bo'lsa-da bugungi kunda ham ushbu mavzu yana bir qator iqtisodchi va amaliyotchilar tomonidan keng muhokamaga sabab bo'lmoqda va muhokamaning markazida turib kelmoqda. Davlat barqarorligini ta'minlashda pul-kredit siyosatining ahamiyati xorijlik iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida ham o'z aksini topgan. Bunga misol tariqasida dastavval, Departamentning maxsus xodimasi Madina Gayfulinaning 2021-yilda chop qilingan «Оценка эффективности операционного механизма денежнокредитной политики» mavzusidagi maqolasini aytishimiz mumkin. Madina Gayfulina ushbu maqolasida bugungi kunda davlat moliyasi barqarorligida pul-kredit tizimi va siyosati qay darajada ekaniga, uning eng ahamiyatli tomonlariga alohida e'tibor qaratgan hamda baho berib o'tganlar. **Pul-kredit siyosatini samarali yuritish yo'nalishlari.** Pul-kredit siyosati samaradorligini ta'minlash uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur: Markaziy bankning mustaqilligini ta'minlash, bu esa uning iqtisodiy qarorlarni siyosiy bosimsiz qabul qilishiga imkon beradi; Inflyatsiyani maqsadli darajada ushlab turish va uning davlat moliyasiga ta'sirini minimallashtirish; Kredit bozorini rivojlantirish va bank tizimi barqarorligini ta'minlash orqali iqtisodiyotning moliyaviy resurslardan samarali foydalanishini rag'batlantirish; Byudjet intizomini mustahkamlash va davlat qarzini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish; Monetar siyosatni fiskal siyosat bilan muvofiqlashtirish orqali davlatning umumiy iqtisodiy strategiyasini shakllantirish va amalga oshirish; Pul-kredit siyosati orqali iqtisodiy inqirozlarning oldini olish mexanizmlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

Pul-kredit siyosati davlat moliyasining barqarorligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib, uning samarali yuritilishi inflyatsiyani nazorat qilish, byudjet taqchilligini kamaytirish va valyuta kursining barqarorligini ta'minlash imkonini beradi. Shuningdek, investitsiya muhitini yaxshilash, davlat qarzini boshqarish va iqtisodiy o'sishga ko'maklashish kabi vazifalarni ham

bajaradi. Shu boisdan, Markaziy bank va hukumat o'rtasidagi muvozanatli siyosat yuritish davlat moliyasining barqarorligi va iqtisodiy o'sishga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.V.Vahobov., T.S.Malikov.Moliya. «NOSHIR».Toshkent-2012. 636
2. Мадина Гайфулина. /специалист департамента. Оценка эффективности операционного механизма денежно-кредитной политики. Тошкент. 2021
3. [https://www.banki.ru/wikibank/denejno-kreditnaya politika/](https://www.banki.ru/wikibank/denejno-kreditnaya-politika/)
4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Davlat_moliyasi/

INNOVATIVE
ACADEMY